

Kulturni program.

Kot organizacija smo popolnoma dovolj močni, da si postavimo svoj lastni kulturni program: neodvisni smo lahko popolnoma od javnosti pri njega izvajanju, ker imamo kot stan krasno pozicijo med narodom; imamo v vsaki vasi svojega kulturnega eksponenta, samo treba pozicijo pravilno izrabi in dati ji prave življenske moči, notranje sile ter jasnega smotra, programa, za sistematično delo. Vedeti moramo — kaj hočemo?

Le nad sedanje razmere vzvišen kulturni program nas lahko dvigne nad strankarske razmere in nas dovede do tega, da bomo kot stan lahko objektivno služili kulturnim potrebam in visokim smotrom naroda brez strankarskih primesi.

Naš program mora biti izrazito kulturni program!

Z močnim kulturnim programom in z doslednim, konsekventnim izvajanjem istega bo močen naš stan. le s tem bo obvladal situacijo, bo smotren šel preko razmer in se bo uveljavil kot samostojna močna socialna skupina v narodu.

Naš kulturni program bi moral biti direktiva kulturnemu stremjenju političkih strank, ne pa, da so kulturni programi političkih strank direktiva našemu kulturnemu stremjenju.

Današnje razmere so v tem pogledu pri nas še mnogo slabše, ker so kulturni programi in kulturna stremjenja stopila pri vseh strankah skoro popolnoma v ozadje in prevladujejo izključno politični in gospodarski momenti; in vendar ni politika ono, od česar imamo pričakovati duševnega in нравstvenega preroda naroda temveč je to kultura in le kulturno prerojenje je podlaga socialnemu prerojenju.

Naše političke stranke imajo danes v splošnem slabe kulturne programe in če jih imajo dobre, jih ne izvajajo in omahujejo pred njimi ob političkih situacijah. Izraziti kulturni program je razvil češki napredni stranki na III. zboru 1912 univ. prof. dr. Dřtina: ta vsebuje sledeče točke in načela:

»Kulturnemu in šolskemu programu pripisuje češka napredna stranka velik pomen in dela na to, da se izvede skozi in skozi.

Cilji kulturnega ojačenja češkega naroda je prerod dovod kjer stanuje in živi češki človek: živeti kulturno, da bi bil v duhu nove dobe fizično močan in zdrav, gospodarsko razvit in kulturno probujen.

Vprašanje narodne naobrazbe nam je jedro političnega delovanja jedro notranje Havičkovke politike, ki vidi v mogočnosti нравnosti in svežosti naroda jamstvo za lepšo njegovo bodočnost in politično samostojnost.

Svesti smo si, da so narodi v dobi političnega upadka potom duševnega preroda, reformne vzgoje in šolstva ojačevali svoj obstoj. Komenský se poteza v dobi največjega upadka češkega naroda za reformo šolstva Nemčija organizira svoje šole po Napoleonovih zmagah in pripravila zmagu pruskega »kantorja« pri Sadovi in Sedanu. Šolski zalogi Jules Ferrya v Franciji, kulturni napredek in gospodarski razvoj Amerike politična samostojnost Danske, zmaga Japonske: **vse to zavislo od kulturnega preobnavljanja teh narodov in razvoja njihovih šol.**

Narodna naobrazba v zvezi z njegovim telesnim zdravjem je predpogoji za-vedanja državljanskih pravic in čuta prave odgovornosti. **Naobraženi človek ni**

lahkoveren, ne pričakuje nadnaravne pomoči, veruje v delo, zna delati in mu delo prinaša blagoslov.

Novodobni individualizem in socializem se dotičeta ravno v pojmu naobrazbenosti. **Samo naobražen posameznik se more udeleževati v družbi, z družbo in za družbo.** Ta naobrazba pa je organski razmah ljudskega bitja, ni samo nagradjenje znanja ampak prepoved celega človeka, ki ga dela množnega, da izpolnjuje dolžnosti svojega poklica in je zaveden član državne celote.

Temelj vzgoje in naobrazbe naroda se nahaja v rodbini. V nji so korenine in predpogoji vse narodne kulture. In ravno mal narod mora obratovati največjo pozornost poplemenitovanju narodnega življenja in mora mladini zagotoviti tudi izven rodbinskega življenja smiselno nagrado za to izgubo. Zato mora biti skrb za slaboumno in belno mladino ter pomoč slabim in osrotelim na prvem mestu v kulturnem programu naroda, ki je poskusil prvi v Evropi obnoviti pravi humani smisel evangelijskega kristijanstva. **Telesna vzgoja in skrb za zdravje, organizacija šolske higijene in stik mladine s narodo morajo vzgojiti močno mladno, sposobno za življenske radosti.**

V duhu šolske vzgoje zahtevamo, da bi bil temelj šole položen v poplemenitjenje srca in ojačenje volje učece se mladine. **Nravna vzgoja je pravo jedro vzgoje, samo izurjenega razuma in pamet, nam ne zedostuje.**

Določno omejujemo tudi svoje stališče do verske vzgoje. V šolo ne spada konfesijski verski pouk, ampak **posvetni učitelj ima skrbeti v laični šoli za versko vzgojo, obrto na psihologijo verskega čuta in zgodovino verskega razvoja narodov.**

V šolski upravi zahtevamo popolno upoštevanje naroda. **Šolstvo stoji v službi lastnega naroda in bodi upravljano le po pr. staših lastnega naroda.**

Zahtevamo dalje v šolski upravi strokovno delitev šolstva v tem smislu, da bi bilo administrativno nadzorstvo odločeno od vzgojnega nadzorstva in poverjeno učitelstvu in kulturnim činiteljem v narodu. **Najvišji narodni šolski svet mora biti posebna inštanca naroda pri vzgoji in poučevanju narodne kulture.**

Jamstvo za moderno češko šolo je smiselna naobrazba učitelstva. Učitelji ljudskih in meščanskih šol naj bi imeli vsesplošno naobrazbo s srednje šole, strokovno na naj bi dobili na visoki šoli, na učiteljskih akademijah, ustanovljenih na univerzah ali pa samostojno v večjih mestih.

To je program, ki ga je dr. Dřtina izvajal v dovršenih in znanstveno najbolj utemeljenih nazorih.

Vprašam vas: ali nimamo mi — kot stan — ključ do rešitve tega kulturnega programa popolnoma v svojih rokah? Če mi, kot stan, sistematično organizujemo delo v smislu navedenega kulturnega programa, če sistematično organizujemo naše narodno — prosvetno delo, potem ne bomo rabili »jerobstva« političkih strank za postavljanje in izvajanje svojega kulturnega programa in dela. Naša smer mora biti močno zasnovano in samostojno kulturno delo brez primesi političkih strank: naša smer mora biti tako dosledno kulturno delovanje, da bodo morale političke razmere kloniti pred čistostjo našega kulturnega evangelija; naša smer mora biti le nad vsako pristranost-

jo vzvišen močen in dalekoviden kulturni program ki koraka preko momentanih neuspehov in preko razmer, po jasno načrtan poti, do jasnega etično in socialno visokostojega smotra. Dvigniti sebe — dvigniti narod!

In ta pot ni pot dneva, tudi ni pot meseca in ne leta, ampak je le dosledna in neomajana pot desetletja, ki ga rabi dober kulturni program za svoje uveljavljenje in za notranji prepoved mas.

Predpogoj temu je pa jasen visokostojč kulturni program in osamosvojitve stanovskih energij v **skupno**, jasno načrtano, vzvišeno kulturno smer.

Pogoji so nam dani!

—k.

Iz Jugoslavije.

Umrl je v Ljubljani v Leonišču tov. Hrvat Kasper, učitelj v Šoštanju. Pogreb je bil v petek 4. t. m. v Ljubljani.

Limbuš pri Mariboru. Dne 29. julija smo imeli tukaj slovesen sklep šolskega leta in smo pri ti priložnosti na dostojen način vzeli slovo od tovariša Antona Godca, ki je po 36-letnem vestnem službovanju na tukajšnji šoli stopil v pokoj. Slavnosti so se udeležili župani vsolanih občin, člani krajnega šolskega sveta ter mnogo staršev in drugega občinstva.

Najprej je voditelj šole orisal nemurno delovanje poslavljajočega se tovariša. Bil je marljiv razrednik, zbral je šoli krasno zbirko prirodnin, žel lepe uspehe kot ornitolog ter je že 21 let knjižničar Bralnega društva, 18 let vodja Posojilnice, 13 let predsednik Ciril-Metod. podružnice, 10 let blagajnik občine, a v poslednjem času si je naprtil tajništvo in blagajništvo Zadrुžne elektrarne. V imenu šole ga je zahvalil za njegovo uspešno delovanje in mu želel, da bi imel po dolgoletnem trudu tudi dolgotrajen in prijeten počitek. V imenu učencev se je poslovila od njega neka učenka in mu poklonila krasen šopek, učenci so zapeli državno himno. Po slovesu so učenci vseh stopenj deklamovali in prepevali narodne in umetne pesmi in izborno igrali mladinsko igro »Šivilja Klara«. Prireditev je ljudem zelo ugajala in splošno se je izražala želja, da bi mladina v nedeljo, dne 30. julija še enkrat nastopila. Žal tega ni bilo mogoče storiti, ker za nedeljo popoldne ni bil lokal na razpolago. Po končanem sporedu smo pogostili vse učence s hrenovkami, zemljami, limonado in finim pecivom, ki so ga darovale premožnejše posestnice. Opozarjamo tovarišice in tovariše, ki iz raznih vzrokov ne morejo prirediti šolskih veselja z izbranim sporedom, da ljudem, posebno staršem zelo ugajajo deklamacije in petje malčkov. Pri nas so pri poslednjih prireditvah vzbudili ravno učenci I. šolskega leta največ prrsrnega veselja.

Promocija. Dne 25. julija je bil v slavnostni dvorani dunajskega vseučilišča promoviran za doktorja vsega zdravilstva g. Vinko Zalokar, brat gdč. Julke Zalokarjeve, učiteljice iz Kokre.

Prošnja. Izredno marljiva, nadarjena in vestna, a ubožna deklica, ki je s prav odličnim uspehom dovršila trgovski tečaj, posebno pa še napravila izpit iz matematike in knjigovodstva, išče primerne službe v kaki pisarni, podjetju itd. Obracam se tem potom do tovarišev

z vljudno prošnjo, da me tu pa tam priporoče. Pojasnila daje — šolsko vodstvo v Litiji.

Vrh razglednika. Ilustrovani, polj. znanst. mesečnik. Četrta številka te revije še sedaj ni izšla, ker rabi list veliko iz inozemstva, kako je pa danes ondi (posebno v Avstriji in Nemčiji) vemo vsi. Zato prosimo vrle Razglednikarje, naj potrpe, list jih ne pustj na cedilu. Naročniki in plačniki so točno vpisani in ne bo nobene škode. — Priporočamo se za naročnino po priloženi položnici. — **Uprava Vrh razglednika.**

Petletnica mature. Na veselo svidenje dne 4. sept. t. l. ob 2. pop. pri Čadu pod Rožnikom se vabijo maturantkinje ljubljanskega učiteljskega iz leta 1917. Pridite vse — saj ste tako obljubili. — Frida Chvalatova, Prule 6, Mara Sekulova, Pod trančo 2.

Iz Šmarja pri Jelšah. Kako ljubi ljudstvo svoje dobro učiteljstvo, dokazuje presenetljivi slučaj v Šmarju pri Jelšah. Na ondodni šoli je službovala agilna in vrla tovarišica Ivancka Zupančičeva, ki je imenovana za voditeljico na dekliško šolo v Celju. Za njeno odhodnico je priredila hiša g. Ivana Habjana poslovičen večer, na koga je bilo povabljeno vse ondodno učiteljstvo. V priprostitih, pa do solz ganljivih besedah je povdarjal g. Habjan ljubezen in hvalečnost do učiteljstva ter je zlasti slavil delo in trud gospodične Zupančičeve. Srečna šola in mladina, ki dobi tako vrlvo voditeljico! Vse priznanje isto tako gospej Habijanovi, ki se ni strašila truda ne stroškov, da dostojno počasti učiteljstvo svojih otrok. V iskrenih besedah je g. nadučitelj povdarjal zlasti marljivost in vestnost gdč. voditeljice, ki naj bo vzor mlademu učiteljstvu. — Bil je lep večer!

Kako se s šolskim premoženjem gospodari, nam kaže slučaj iz Hotedršice. Silno zanemarjena šola ima svoj gozd, ki bi v današnjih časih vrgel dokaj lepih novcev za popravo zanemarjenega poslopja. Toda predsednik kraj. šol. sveta, ki je že za časa vojne vtaknil za šolski vrt nabrani denar v vojno posojilo, se je tudi sedaj izkazal, da ne zna gospodariti z v njegovo varstvo izročeni tujim premoženjem. Šolski gozd je dal pred enim mesecem izsekati — brez seje — brez dovoljenja pristojnih oblasti — za nove cerkvene zvozne. Kakor pravijo izvedenci, znaša vrednost posekanega lesa okroglo 100 tisoč kron. Pozivljamo šolsko oblast, da slučaj — dokler je les še na mestu — nemudoma preišče, predsednika kraj. šol. sveta pa odstavi.

Desetletnica mature 1912 na mošk. učit. v Mariboru. Definitivni sklep: V pondeljek 4. sept. ob pol 20. je sestanek z našimi bivš. g. profesorji v posebni sobi restavracije »Stara pivarna« v Jurčičevi ulici. Kdor bo že popoldne v Mariboru, naj pride do 16. na vrt istotam. Spored za drugi dan določimo sporazumno. Pridite sigurno vsi! Na veselo svidenje! —ša.

Smrtna kosa. Dne 1. avgusta t. l. je preteklo 56 let, odkar je zapustilo 14 mladih in idealov polnih učiteljev idrijsko pripravnico, ki je bila s tem dnevom zavedno zatvorjena. ter šlo uživat takratno učiteljsko mizerijo križem domovine. Kmalu so pa jeli leči drug za drugim v grob tako, da je danes med živimi le še sam pisec teh vrstic, kajti za drugimi se

LISTEK.

1914 — 1918.

Vitimir Fedor Jelenc: Spomini jugoslovanskega dobrovoljca.

Vitomira Fedora Jelenca ni več. Te svoje spomine je še dal v tisk, ni jih pa dočakal, ker ga je pred izdanjem povabila k sebi smrt, ki se mu je približevala že na srbskih bojiščih. Njega ni več — vendar pa živi še dalje v teh »Spominih« in bo živel še dolgo, dolgo, večno, da, ker ti spomini niso le njegovi, marveč so tudi spomini vseh jugoslovanskih dobrovoljcev, vsega jugoslovanskega naroda.

Na prvih straneh čitamo kakor visoko pesem posvetilo. Knjiga je posvečena srbskemu narodu in njegovim velikim sinovom, pa tudi jugoslovanskim dobrovoljcem.

Spomine same je napisal pisatelj v osemnajstih slikah.

V prvih sedmih samostojnih slikah, ki niso v neposredni zvezi med seboj, nas vodi pisatelj po srbskih bojiščih od Beograda, »ko je raz kupolo kraljevskega konaka v Beogradu padla v blato rumeno-črna zastava, ki so jo poteptale izmučene noge srbske vojske, ki je hitela,

da očisti zadnjo ped zemlje« — v Albanske gore, kjer je po kratkem zmagovitem pohodu srbska vojska zavzela Albanijo in pokorila Albance, ki so nahujskani po avstrijskih agentih hoteli izkoristiti zaposlenost Srbije na severni fronti», — od tod v Skoplje, ker »Sinoč nas napadoše na celem frontu Bugari bez objave rata«, — Ali »Skoplje je padlo! Premalo nas je bilo, v enem napadu bi zagnali Bugare iz Skoplja, ali pomoči ni bilo nikjer.« —

In potem Kosovo polje!

»Da, Kosovo polje se je širilo pred nami, ono staro slavno Kosovo polje, ki smo sanjali o njem, ki smo pričakovali, da iz njega vstanejo v odločilnem trenutku vojske carja Lazarja, ki smo iz njega pričakovali Kosovski devojke. In sedaj smo bili tu, da branimo s svojimi zadnjimi močmi Kosovo polje, da ga ne skruni noga novega Vuka! Kakor zatopljeni v sveto pobožnost, smo gledali v nedogledno ravnino, tam v daljavi se je blestelo tube gračanice in kakor srebrn trak se je vila reka Sitnica.

»Ali pomoči ni bilo od nikoder, vedno ožje in ožje se je okoli nas oklepala obroč, vedno žalostnejše vesti so prihajale — — —«

»In v onih dneh poslal nam je stari kralj svoj blagoslov — — —«

»In še isto noč smo dobili povečje, da moramo takoj po polnoči izprazniti položaj in odstopiti — — —«

»Molče in zamišljeno se je pomikala naša kolona po raztrzi cesti, popolna tišina je vladala naokoli, čuli so se le enakomerni koraki — — —«

Ponoči so se ustavili sredi velike poljane, zakurili ogenj! Zaspali pa ni mogel nikdo.

»Gospodje, ali dovolite, da se tudi pri vašem ognju malo ogrejem?«

»Te besede je izpregovoril nekdo za našim hrbtom, ali nikdo iz naše družbe se ni niti obrnil, da bi pogledal, kdo hoče v našo družbo, samo kapetan Bora je nevoljen zagodrnjal v svojo brado:

»Saj vidite, da nas je že tako preveč!«

»No, mogoče se pa vendarle najde zame kak prostorček,« je dobrovoljno odgovoril neznanec.

Kapetan Bora je tedaj vendarle dvignil glavo, da vidi človeka, ki hoče na vsak način v našo družbo, ali kakor da bi ga nekdo potegnil za ušesa, je skočil, zavzel stav mirno in s preplašenim glasom jecljal:

»Veličanstvo, oprostite — — —«

Na te besede smo skočili tudi mi in videli, da stoji pred nami stari kralj Peter.

»Sedite, sedite otroci!«

Sedel je med nas, ogrel si nas ognju roke in nadaljeval:

»Otroci moji, le nikar tako zamišljeno, vse bo še dobro! Mnogo žrtev zahteva življenje, ali nikdar ne obupajte! Zopet se vrnemo v svojo domovino, vsi doživimo to! Poglejte, tudi jaz, vaš stari kralj grem z vami, pa bilo na kraj sveta, ker vem, da se zopet vrnem z vami!«

— In pisatelj nas vodi dalje v albanske gore, na Golgoto — do Ljumkule in od tam čez Vasilah v Debar.

»Na vsak korak smo videli strašnejše in groznejše prizore. Tam so ležali zmrznjeni in razhrojani vojaki, tam žene, otroci . . . tam sem videl par trupel slečenih do golega ne vem ali so zmrznili, ali so jih pobili Arnavti in potem ople-nili — — tam so kričale zblaznele žene, jokali otroci . . . vetrovi so pa divjali, sneg je zapadel — — — a iz daljave so zavijali volkovj — — —«

»Ali tudi On, On kralj, izvoljenec in maziljenec svojega naroda je bil med nami. — Pogledal nas je, ki smo stali okoli njega — njegove oči so se nasmehale, njegove ustne so pregovorile. »Nikar se ne bojte — — ne obupajte! — — Teško in hudo nam je danes, toda jaz, starec sem prepričan, da se vrnem v svoj stari, lepi Beograd — — —, in vi, mladi, kreпки in močni.